

SLUŽBE I ODNOSI U CRKVI

UVOD U PROBLEMATIKU ODNOSA

DR DRAGO ŠIMUNDŽA

Dekret o službi i životu prezbitera (*Presbyterorum Ordinis*), kao i drugi saborski dokumenti, u duhu suvremenih shvaćanja, na važno mjesto stavlja pitanje odnosa. Iako se, držimo, ne može sve na to svesti, svi pomalo uviđamo da je pitanje odnosa temeljno pitanje u našem životu. U tom smislu ćemo i mi, prema postavljenoj temi, sve naše izlaganje — i kad budemo zalazili u druga područja — podrediti ovdje toj temeljnoj životnoj kategoriji, u našem slučaju primarnoj kategoriji odnosa između prezbitera, to jest između svećenika i laika u Crkvi (PO 7—9).

Neke stvari su nam dovoljno jasne. Pod utjecajem suvremenih filozofija — sve tamo od pozitivizma i fenomenologije do egzistencijalizma i strukturalizma — u stanovitoj se mjeri »pomiču« ili, štoviše, vidno mijenjaju bitne kategorije ljudskog shvaćanja, djelovanja i življenja. Pri tome je, bez sumnje, najuočljiviji barometar tzv. »sustav vrednovanja« ili, još općenitije, »svijet gledanja«, tj. opća svijest i mentalitet određenog vremena, kroz koje zapravo otkrivamo, percipiramo, i vrednujemo pojave i stvari.

Danas je npr. antropološki pristup nužna mjera, a sociološko ponašanje osnovni indikator pri određivanju suvremenih ljudskih vrednota. U tom sklopu kretanja sve više osjećamo da se stvara novi svijet, novi duh i kultura; već se naziru njihovi novi sustavi vrednovanja i svjetovi gledanja, koji na svoj način promatraju i vrednuju čovjeka i njegovo vladanje. Svjedoci smo takvih novih shvaćanja i novih odnosa, u kojima važno mjesto zauzimaju subjektivni refleksi i osobni doživljaji.

U tom vidljivom pomaku, filozofski rečeno, od esencije prema egzistenciji, činjenici, fenomenu ili strukturi, svejedno, očituje se opći tok kretanja i neizbježnog pomicanja starih shvaćanja prema novim koncepcijama i vrednovanjima.

U vezi s tim moderna psihologija (psihologija ljudskih odnosa) i pedagogija — a to se jednako osjeća i u drugim znanstvenim i životnim područjima — sve više uviđaju da je baš taj odnos, tj. pitanje odnosa i međuodnosa u našem svijetu, u društvu, životna kategorija po kojoj se nešto cijeni i vrednuje, po kojoj se zapravo, u krajnjoj crti, čovjek i ostvaruje. Nasuprot esencijalističkom pristupu svijetu, koji je svu pažnju obraćao biti stvari, egzistencijalistička, možemo slobodno kazati

suvremena, praksa i metoda to gotovo zanemaruju. Više ih zanima način postojanja, aktualnost i funkcionalnost, nego njihova stvarna danost ili samosvojnost. Drugim riječima, kako ćemo i mi ovdje istaknuti, zanima ih odnos i suodnos; pitanje relacija postaje temeljnim mjerilom cijene i vrednovanja.

Mi se, dakle, već danas nalazimo u jednom svijetu i mentalitetu koji — barem u običnom životu — ne doživljava i ne cijeni stvarnost prema njezinoj konstitutivnoj i esencijalnoj zakonitosti, recimo prema kategoriji njezine biti, nego prema odrazu pojavnosti, aktualnosti i funkcionalnosti, zapravo prema kategoriji relacija, što odgovara našoj polaznoj postavci odnosa i međuodnosa. I sami zapažamo kako se današnji čovjek sve manje pita »što je što?«, »tko je tko?«; njega zanima »kakvo je što?«, »kakav je tko?«. Ne znači da toga nije bilo i prije, ali u naše je doba to već toliko značajno, da to *kakav* i *kakvo* u suprotnosti s onim *što* — jesu glavni signum dinstinctivum dvaju shvaćanja, a možda već pomalo i dvaju mentaliteta, dviju kultura.

Mislim da bi kroz ovu prizmu i današnju perspektivu trebalo gledati i na odnose u Crkvi, napose — što je naša tema — na službe i odnose između svećenika i laika. Stoga je i ovaj uvod, shvatimo li ga do kraja i razumno prihvatimo, osnovni tumač našeg izlaganja i praktično osvjetljenje današnjem pristupu tom pitanju, odnosno utvrđivanju zdravih odnosa i pravilnih shvaćanja službe u Crkvi.

METODSKI PRISTUP

Naravno, našoj bismo temi mogli prići s više gledišta, poslužiti se različitim metodskim postupcima. S jedne strane mogla bi nas zanimati praksa i traženje najboljih praktičnih smjernica i rješenja, onako, kako se kaže, prakticistički i praktično, što najčešće i zanima širu publiku. S druge strane, opet, čini mi se da bi mogla biti zanimljivija i korisnija dublja analiza temeljnih postavki kršćanskoga, crkvenog zajedništva, iz kojih se stvara i razvija određeni svijet shvaćanja, određeni stav i mentalitet, koji spontano diktira prirodnost i »mjeru« odnosa i međuodnose među članovima Crkve. Vjerujemo da bi se prva, prakticistička metoda, brzo iscrpila, a da ne bi u biti pokazala pravi put i stvarnu potrebu stvaranja pravog ozračja, u kojemu bi se odnosi tako reći sami od sebe spontano i razumno razvijali.

Zanemarujući stoga vlastitu interpretaciju pojedinih koncilskih uputa i smjernica ili, točnije, svoja osobna shvaćanja i praktične recepte, osvrnut ćemo se na odnose i međuodnose u Crkvi, kroz opće odrednice crkvenih i društvenih kretanja, iznoseći, barem kao osvjetljenje, duh i poruke Sabora. Na taj ćemo način — rekao bih neizravno — izložiti natuknice za novu svijest u kršćana i kršćanstva, konkretno klerika i laika, koja bi nam pomogla da se sami, svaki na svojem mjestu i položaju, u životu u službi, snalazimo i u određenoj prilici postavimo onako kako bi najbolje odgovaralo duhu Evanđelja, shvaćanju vremena i smjernicama Koncila, tj. dostojanstvu djece Božje i sudionicima istog poziva u kršćanskom jedinstvu i zajedništvu.

Naime, laik i svećenik u Crkvi — i u tome je njihova teološka i koncilaska osnova za razumne odnose međusobnog poštovanja, suodgo-

vornosti i suradnje — prije svega jesu dva lika jedne iste stvarnosti, jednog istog poziva i poslanja u različitosti službe (AA 2). I kao što je to davno sv. Pavao slikovito protumačio u svojim poslanicama (usp. 1 Kor 12,12—30; Rim 12,3—20) tako i mi danas — a nikako drugačije — moramo shvatiti zajedništvo, zapravo jedinstvo, suodgovornost i suradnju u Mističnom Tijelu Kristovu.

Govoreći stoga o službama i odnosima u Crkvi, držimo da bi trebalo početi od temeljnih odrednica tih odnosa; od kršćanskog zajedništva u Kristu, od evanđeoske jednakosti i ljudskog dostojanstva svake osobe, od suvremena duha i koncilskog mentaliteta, napose od komunitarnog sudioništva u istom kršćanskom pozivu svih krštenika. Kad bismo sve to pravilno shvatili i kršćanski živjeli, onda bi naše službe i odnosi, to jest međuodnosi, bili manje juridički, konvencionalni i himbeni, a više spontani, imanentni i kreativni, shvatljivi i za sve prihvatljivi.

JEDINSTVO CRKVE I ZAJEDNIŠTVO POZIVA KAO PREDUVJET SVIM SLUŽBAMA I ODNOSIMA U CRKVI

JEDINSTVO CRKVE

Moram biti kratak. Stoga će moje izlaganje samo dotaknuti neka pitanja i važne postavke u vezi sa zajedništvom i jedinstvom Crkve.

Kao polazno i istodobno temeljno načelo, kad govorimo o odnosima i službama u Crkvi, nameće se, dakle, naše kršćansko jedinstvo u Kristu. Samo se u Kristovu svećeništvu i poslanju mogu shvatiti i pravilno namjestiti službe, suradnja i suodgovornost, dakle svi naši odnosi i suodnosi u Crkvi. Držim da nam ovdje nisu potrebna potanja teološka razglabanja i prizivi na nauku Crkve. Novi zavjet je u tome jasan. Jedinstvo svih kršćana, njihovo zajedništvo i suradnju bitno određuje njihova pripadnost Kristu, glavi Mističnog Tijela. On je »trs«, a mi smo »mladiće« (Iv 15,1—8). Krštenjem, poznato je, postajemo ucijepljeni u Krista i njegovo poslanje. To je zajedništvo i poslanje bitno. Ono je temelj istog poziva i jednakosti među krštenicima, temeljni razlog zajedničkom radu, suodgovornosti i rastu u zajedništvu s Kristom i Crkvom, tj. sa svim udovima Mističnog Tijela.

Evanđelje i poslanice, tj. Novi zavjet u cjelini, i kad govore o hijerarhijskoj strukturi Crkve, o različitim pozivima, karizmama i službama, nikad ne dijele vjernike u odjelite kategorije ili sociološke strukture, staleže ili klase. Povjerena uprava i tražena poslušnost samo su evanđeoski okvir crkvenog zajedništva, u kojemu se odnosi ne bi trebali ravnati po svjetovnom obliku nadređenosti i podređenosti, nego u evanđeoskom pozivu kršćanskog dostojanstva i zajedničkog poslanja. Sv. Petar npr. vrlo uvjerljivo to potvrđuje, kad jasno i određeno piše svim vjernicima, ne dijeleći ih po službi, časti i dostojanstvu: »Vi ste, naprotiv, izabrani rođ, kraljevsko svećenstvo, sveti put, narod određen za Božje vlasništvo, da razglasite slavna djela onoga koji vas pozva iz tame u svoje divno svjetlo« (1 Pt 2,9—10). Riječ je dakle o narodu Bož-

jem, o svim krštenicima. (Sv. Petar upotrebljava riječ *laós*, od koje je došla naša riječ laik.)

Pavlova teologija jednom ističe službe u Crkvi, raznolikost i složenu funkciju, suodgovornost svih članova Mističnog Tijela (usp. 1 Tim 1,1—10; Rim 12,4—8; 1 Kor 12,4—30), a drugi put, kao što je poznato, sve krštenike pred Bogom u crkvenom zajedništvu izjednačuje: »Jedno tijelo i jedan duh, jedan Gospodin, jedna vjera i jedno krštenje« (Ef 4,4—5). Prema sv Pavlu među vjernicima nema razlike, jer svi su »jedan« u Kristu (Gal 3,28; usp. Kol 3,11); u svima djeluje »jedan i isti Duh (1 Kor 12,11).

Polazeći od tih i takvih postavki, prvo je kršćanstvo, ničući u moru poganstva, svim svojim članovima ulijevalo isti duh, istu misao, istu svijet o kršćanskom dostojanstvu i jednakosti pred zajednicom i Bogom. Imaju pravo povjesničari, pa donekle i marksistički teoretičari, kad u tome vide važne poticaje širenju kršćanstva. U svih je vjernika tada, uključujući u njih, dakako, i kler, bila najdublje ukorijenjena svijest o kršćanskom dostojanstvu i jednakosti pred zajednicom i Bogu Božjem bilo je tada jedino važno. Kroz tu su perspektivu prvi kršćani, kao što se dobro zna, doživljavali i ostvarivali kršćansko zajedništvo poziva, osjećali i živjeli svoje krštenje.

RAZLICITOST SLUŽBI I POVIJESNA PODIJELJENOST U CRKVI

Teološki je neosporno da u Crkvi postoji različitost službi i u tom smislu određena razlika u ostvarenju kršćanskog poziva među vjernicima. I sama struktura Crkve, božanske i ljudske ustanove, zahtijeva stanovitu različitost i raznolikost u pogledu organizacije i funkcionalnosti Sakramenta spasenja. Naravno, u takvoj perspektivi nužno se nameće raznolikost službi i odnosa. Teorijski je vrlo jednostavno postaviti načelo zajedništva i jednakosti, ali je praktično u pitanju uvijek čovjek i njegov odnos, njegovo shvaćanje i prihvaćanje spomenutih teorijskih postavki. I danas se, čini se, pitanje odnosa postavlja kao praktični problem. Držimo stoga da se treba ovdje osvrnuti i na službe, na raznolikost službi, iz kojih se analogno svjetovnom poimanju funkcija stvaraju i javljaju i različite pretpostavke i odnosi, tj. međuodnosi, koji podjelom rada, službi i organizacije poprimaju stanovitu oznaku klasnog ili, kako bi se još moglo kazati, staleškog ili sakralnog i profanog u Crkvi.

Budući da su — ja bih ovdje rekao — specifični — službenici Crkve već u početku institucionalno prihvaćali i vršili glavnu organizacijsku i misijsku ulogu Crkve, preuzimali na se i obavljali sakralne službe, oni su — analogno društvenim službenicima i službama — javno i administrativno predstavljali »službenu« Crkvu. Naravno, sakramentalne i pastoralne službe u užem smislu kao najvažnije bile su pridržane biskupu, koje je on vršio sam ili u zajednici sa svojim prezbiterijem, svećenstvom. Širenjem Crkve i javljanjem novih potreba širile su se i nicalne i različite službe. S tim službama, koliko iz praktičnih razloga i konstitucije Crkve, toliko sigurno zbog društvenih okolnosti, počeli su se i u samoj crkvenoj zajednici razlikovati vjernici i službenici prema svojim službama ili, ako hoćete, funkcijama i ulogama.

S tim u vezi je vrlo rano postavljena praktična razlika između klera i laikata u Crkvi, između svećenika i laika. Prvi je tu razliku, koliko nam je poznato, pod konac prvog stoljeća, zabilježio Klement Rimski u svojoj Poslanici Korinćanima (1 Klem 40,5). Njega će slijediti i drugi crkveni oci. Ta razlika će, kao i ona u kleru, imati svoje korijenje u samoj strukturi Crkve, ali će u svojem daljnjem razvoju u mnogome slijediti ponašanje i strukturu određenog razdoblja i društva u kojemu se razvijala Crkva. Zato će još u staro doba, Tertulijan, u vrijeme svojega otcjepljenja od Crkve, kazati, da je razliku »između reda i naroda ustanovila crkvena vlast« (usp. Y Congar, *Der Laie. Entwurf einer Theologie des Laientums, Stuttgart*, 1957, 23), a Origen će napisati da razlika između klera i laika nije »u svetosti nego u službi« (usp. PG 13, 369).

U doba sv. Augustina još uvijek je primarno jedinstvo Crkve koje se osniva na krštenju, kršteničkom pozivu i poslanju svih vjernika. Stoga će hiponski biskup u jednom svojem govoru priznati svojim vjernicima: »Dok me straši ono što sam vama, ipak me tješi ono što sam s vama. Jer sam vam biskup, a s vama sam kršćanin. Ono je ime službe, ovo je ime milosti; ono je ime pogibli, a ovo spasenja« (Ser 340, 1; PL 38, 1483; usp. LG 32).

S razvojem i rastom službi u Crkvi, napose s konačnom prevlasti Crkve u zapadnom svijetu, s njezinim sociološkim položajem i pod utjecajem društvenih razlika i okolnosti pod kojima su se te službe davale i vršile, u srednjem će vijeku, što će naslijediti i novi, doći do izrazite razlike između klerika i laika; to će ići u pojedinim razdobljima do te mjere da će se stara dihotomija između Crkve i svijeta prenositi na prividnu dihotomiju u Crkvi između klera i laika. Možda tada sama teologija, pa i neki crkveni dokumenti, nisu bili dovoljno teološki osmišljeni i nadahnuti temeljnim pozivom i jedinstvom svih krštenika u Kristu. Najbolje to odražava poznata krilatica, koja na svoj način ilustrira, ja bih rekao, jedan nezdravi mentalitet u Crkvi toga doba: *Dixit laicus klero: inimicus tuus ero!* — Vjerojatno ju je skovao neki klerik, jer bi u protivnome obratno glasila.

Svakako, činjenica je da se u Crkvi na osnovi službi vrlo rano formirao novi stalež, klerički stalež, u društvu i Crkvi respektiran i privilegiran. Pojava redovničkog poziva i staleža nije mogla promijeniti prilike. S redovništvom se, napokon, Crkva podijelila u tri juridičke skupine, čije su razlike do danas, čini se, i teološki i juridički prenaplašene, pa je zbog toga pomalo i razumljivo što im odnosi hramlju, zapravo »službeno« slijede tako ostavljene teorijsko-juridičke separacije.

Bilo bi, istina, smiješno i pogrešno poreći svaku razliku, napose razliku pojedinih službi i ostvarenja poziva između tih triju karakterističnih skupina u crkvenoj zajednici, ali bi isto tako bilo nerazumno isticati njihove specifičnosti na štetu bitnog zajedništva i jedinstva u Kristu. U svakom slučaju — i to bismo trebali svi znati! — temeljno nam je i bitno baš naše kršćansko zajedništvo i jedinstvo, dok su naše razlike i različitosti, s obzirom na temeljno poslanje, sporedne. I dokle god Crkva, tj. svi mi njezini članovi, ne shvatimo i ne prihvatimo da nam je najbitnije kršćansko, kršteničko jedinstvo i zajedništvo u jedinstvu Mističnog Tijela, teško će biti juridički propisati i pravilno odmjeriti sve naše zakone, propise i, konačno, odnose.

U spomenutom povijesnom procesu općih i društvenih, a donekle i crkveno-teoloških shvaćanja, u Crkvi je postavljena čitava gradacija službi, časti i vlasti od višeg do nižeg klera, odnosno do već spomenute staleške oprečnosti između klera i laika. S razlikom službi i staleža, tj. sa stanovitim razlikama i gradacijama unutar istog kruga javlja se s vremenom izrazita sociološka subordinacija, kao i spomenuta sve upadljivija podvojenost Crkve na kler i laike. Posebno se osjetila suprotnost na crti na kojoj se laički stalež i u službenim dokumentima kadšto izrijekom suprostavljalo kleričkom, i obratno. U Gracianovu se kanonu, npr., otvoreno kaže: »Duo sunt genera christianorum: kleros, aliud vero laici.« Laici će, da ovdje ne spominjemo niži kler nasuprot višemu, redovito biti lošije gledani, u neku ruku zapostavljeni, te će u skladu s tim u crkvenoj praksi do danas biti određivani negativnim određenjem prema kleru ili prema redovništvu, već prema tome da li je u Crkvi u koje doba prevladavala juridičko-klerikalna ili monaško-asketska orijentacija (usp. T. Ivančić, Uloga laika u Crkvi prema II. vat. saboru, *Crkva u svijetu*, XIII, 1978, 1, 8).

Vrlo često će srednjovjekovna teologija, koju smo mi naslijedili, pa i papinske bule (usp. ib.), gledati na odnos klera i laika kroz tradicionalnu koncepciju sakralnoga i profanoga, tj. kroz tzv. »savršeniji« i »manje savršen« stalež, ili kroz sliku dvaju putova za spasenje: puta »jakih« (tj. klerika i redovnika) i puta »slabih« (tj. laika). To je, kao i prije spomenute gradacije i sociološke subordinacije, u najmanju ruku davalo mogućnost različitih pristupa, tj. omogućavalo je odnose nadređenih i podređenih između istih članova-krštenika u Mističnom Tijelu.

Spominjemo sve ovo, jer smo, čini se, svi mi pomalo nasljednici i sljedbenici tog povijesnog, davno nadidenog, a nikada iskorijenjenog razvoja stvari, pa dosljedno i njihova shvaćanja i stanovitog mentaliteta, koji smo davno verbalno odbacili, jer nije evanđeoski, ali ga još uvijek na jedan ili drugi način praktično i poluslužbeno u životu i našim odnosima i međuodnosima prešutno slijedimo.

DUH NOVIH VREMENA I KONCILA

Već odavna su u svijetu uočljive tendencije izjednačavanja, solidarnosti među ljudima i u tom smislu socijalizacije i decentralizacije središta moći, dokinuća staleških razmirica i razlika, demokratizacije vlasti i odbacivanja paternalističke i apsolutističke autoritativnosti. Pojam staleža gotovo je dokinut. Borba između klasa teži općem niveliranju, demokraciji i izvornoj jednakosti ljudskih osoba. I odnosi se u tom smislu danas drugačije postavljaju i ravnaju; oni u biti — što je ovdje potrebno uočiti — slijede stanovite oblike društvenog, sociološko-ekonomskog i donekle administrativnog pnašanja društva.

Istini za volju, Evanđelje je uvijek propovijedalo izvornu jednakost i opće dostojanstvo svake ljudske osobe. I stari su, davno, za to znali. Platon je npr. sanjao o idealnom društvu, o idealnoj državi (*Država*) u smislu zajedničkog rada i komunitarnog zajedništva svih dobara. No

dok je Platon pomalo utopistički gradio jedinstvo i zajedništvo svoje *Države*, na temelju različitih uloga i u tom pogledu hijerarhiziranja ljudi (usp. također Morusovu *Utopiju*, Campanellinu *Civitas solis* i de Dominisovu studiju *Republica ecclesiastica*), moderna društva i pokreti kao da se u tome vraćaju temeljnoj poruci Evanđelja: danas više ne imponiraju ideje i ideologije koje dijele ili, drugim riječima, koje nadređuju i podređuju ljude, koje ih društveno, sociološki i ekonomski, hijerarhiziraju, nego, obratno, one koje ih niveliraju, izjednačuju, i, barem u načelu, s njima jednako postupaju i jednako se prema njima odnose. Naime, svi suvremeni pokreti, kako rekoh, barem u načelu, traže i zastupaju duh jednakosti, koji u tom smislu diktira i regulira i pitanje odnosa. Stoga, i kad to iskreno ne misle, i kad to stvarno ne provode u djelo, njihova je temeljna poruka (na žalost najčešće samo parola): dokidanje i ukidanje svih privilegija, staleških ili nekih drugih povlastica, odnosno načelno izjednačenje čovjeka s čovjekom, klase s klasom, naroda s narodom, iz čega nužno slijede i ravnopravni odnosi i suodnosi u društvu.

Taj duh je u biti evanđeoski. Premda se do kraja ne ostvaruje, treba ga pohvaliti i prihvatiti. Crkva ga zapravo nikad nije smjela ni napustiti. Sveci su ga u djelo sprovodili. Stoga je u tom duhu potrebno i danas gledati na jedinstvo Crkve, svih vjernika, ma koju službu vršili, i na njihove međusobne odnose, radi zajedništva, suodgovornosti i suradnje.

To je najnoviji sabor i potvrdio. I ne samo potvrdio, nego u duhu kršćanskog komunitarizma i suodgovornosti svih vjernika kreativno razradio i postavio kao zadaću svim članovima Crkve, napose istaknuli uloge naroda Božjega u novim prilikama i suodnosima u Crkvi.

Kao što je prva Crkva, iako je dobro lučila svete službe i ulogu pojedinih udova Mističnog Tijela, najviše davala važnost vjerničkom zajedništvu, suradnji i suodgovornosti u Kristu, tako je i Sabor svojim suvremenim a evanđeoskim duhom jednakosti i jedinstva — isticanjem temeljnog pojma Božjega naroda u Crkvi i revaloriziranjem uloge i poziva laika u općoj misli Crkve na temelju općeg svećeništva krštenika — otvorio novi put našim odnosima i međuosobnim, upućujući nas na nove načine svestrane suradnje i zajedničke suodgovornosti za opći uspjeh današnjeg i sutrašnjeg kršćanstva.

U osnovnom kršćanskom poslanju i temeljnom ljudskom i vjerskom dostojanstvu nitko se u Crkvi ne smije osjećati podređen. Laici su u tome potpuno jednaki s klericima (LG 32). Oni su kao najbrojniji dio Božjega naroda posebno pozvani na aktivniju suradnju, stoga se od njih u naše doba mnogo više očekuje nego se očekivalo u prijašnjim razdobljima. Apostolat laika u naše vrijeme poprima sve šire, opće dimenzije, a suradnja laika i u samoj hijerarhiji, u upravljanju Crkvom, kako je rekao Pavao VI. prošle godine u jednom govoru (4. veljače 1977.) — dužnost je i obveza, odnosno imperativ našega vremena.

Pri takvom revaloriziranju uloge laika, o kojoj svi danas imamo svijest, jasno je da slijede i odgovarajući postupci i odnosi prema njima. Pogrešno bi ih bilo gledati kao »začepljače rupa«, kao »radnike« pod upravom svećenika. Naprotiv, u duhu vremena i Koncila, oni su suradnici, vršitelji svoje dužnosti i poziva, obavljajući čisto materijalne

ili neke druge službe u Crkvi, koje su do jučer bile rezervirane samo svećenicima. Uostalom, kako ćemo još vidjeti, što je i sam Sabor zapazio, odnosi se uvijek postavljaju i određuju na razini osoba.

Svećenici su, upozorava *Dekret o službi i životu svećenika*, voditelji, oni vrše službe i imaju ovlaštenja koja ne mogu imati svi članovi Crkve; ali time svećenik neće i ne smije biti izdvojen iz naroda Božjega, kao nešto »u sebi« i »za sebe«, nego je službenik i sudionik toga naroda: »Prezbiteri su«, kaže Koncil, »sa svima koji su u krsnom zdencu preporođeni braća među braćom, jer su udovi jednog te istog Kristova Tijela, čije je izgrađivanje svima povjereno« (PO 9; usp. Mt 23,8; Pavao VI, *Ecclesiam suam*, 6. kolovoza 1964: AAS, 1964, 647; Ef 4,7 i 16; *Const. apost.*, VIII, 1, 20).

Duh Koncila je jasan; jasne su i temeljne teorijske odrednice suradnje i suodgovornosti u Crkvi. Laici nisu pasivni članovi koje treba samo učiti i s kojima treba vladati; oni su aktivni sudionici i obveznici iste misije koja je povjerena čitavoj Crkvi. Nije Crkva pojam za se, još manje kler ili hijerarhija, a laici »masa« u tom pojmu i strukturi. Laici su jednako Crkva kao i klerici, jednako su u svom zvanju pozvani na apostolat i svetost kao i hijerarhija. Jasno je, i u Crkvi mora postojati i postoji odnos različitih službi službenika, ali njihova funkcija ne smije nikada zasjeniti njihovo temeljno jedinstvo i zajedništvo istog konačnog cilja i poziva u Kristu.

Iako je, kao što znamo, ministerijalno svećeništvo ne samo po stupnju nego i bitno različito od općeg, vjerničkog ili, bolje, kršćeničkog svećeništva, između općeg i sakramentalno-službeničkog postoji najuža veza, unutrašnja povezanost i teološko jedinstvo, kaže Sabor (LG 10). Prvo je opće svećeništvo, podloga sakramentalnom-službeničkom, drugo čini sakramentalno i vidljivo prvo (usp. Lj. Rupčić, Prezbiter — službenik riječi, *Crkva u svijetu*, XIII, 1978, 1, 31).

Premda se, dakle, kao što znamo iz teologije i tradicije *ordo* i *iurisdictio* u životu Crkve slijede, tj. red po samoj strukturi Crkve i njezinu sakramentalnom poslanju prima i vrši trostruku Kristovu funkciju (učenja, posvećivanja i upravljanja) u Crkvi, smiješno bi bilo govoriti o redu i službi svećenika mimo nužne relacije toga istog reda i službe s pozivom i dostojanstvom naroda Božjega. Sve moći i ovlaštenja što se daju pojedincu u tom narodu, ma koju on službu vršio, daju se u biti cijeloj Crkvi, na službu i spas svima; pojedincima samo radi služenja drugima. U tome se zapravo najbolje vidi stvarna uloga službi i poziva i unutrašnja zakonitost odnosa i suodnosa u funkcioniranju i misiji Mističnog Tijela.

Iako se i na samom Saboru o tome dosta raspravljalo (i koješta predlagalo u duhu prijašnjih shvaćanja i odnosa, npr. kard. Ruffini), saborški su oci shvatili da su za praktične smjernice vrlo važne načelne postavke. Tako je jasno istaknuto načelo kršćanske i ljudske jednakosti, zajedništva u Kristu i istog poziva i cilja svih krštenika. Zbog toga je npr. u LG 32 predloženi izraz »pastiri nad drugima«, kako je stajalo u predlošku sheme iz 1963. godine, zamijenjen izrazom »pastiri za druge«, što je ne samo u duhu novih vremena nego, što je još važnije, u duhu kršćanskog, teološkog poimanja svećeničke službe i funkcije.

U skladu s tim možemo, samo ilustracije radi, spomenuti stanovita odstupanja saborskih formulacija od prijašnjih izričaja i shvaćanja o govoru i opoziciji između klerika i laika. Saborski dokumenti redom izbjegavaju tradicionalnu terminologiju i način govora o prioritetu pojedinih zvanja i staleža; ne govori se npr. više o »staležu savršenstva« ili o »sigurnijem putu spasenja« i sl., što se nekada često upotrebljavalo u uspoređivanju redovničkog, odnosno kleričkog i laičkog staleža; sada se radije govori o »svetosti i savršenosti u vlastitom staležu« (LG 11; 42).

Sve su ovo što navodimo samo dijelovi i natuknice poznatog koncilskog duha; no i oni nam otkrivaju opći smjer i jasnu orijentaciju, iz koje bi trebali proizlaziti i na kojoj bi se trebali temeljiti razumni i zdravi odnosi i suodnosi u cijeloj crkvenoj zajednici.

Kao ilustraciju spomenute orijentacije i jasnog koncilskog smjera navešt ćemo saborski stavak koji govori o kršćanskom zajedništvu, temeljnom poslanju i jedinstvu svih krštenika, odnosno o jednakosti svih članova Crkve: »Jedan je dakle izabrani Božji narod« — kaže Sabor — »'jedan Gospodin, jedna vjera, jedno krštenje' (Ef 4,5); zajedničko je dostojanstvo udova po njihovu preporodu u Kristu, zajednička je milosti djece, zajednički poziv na savršenstvo, jedno spasenje, jedna nada i nerazdjeljiva ljubav. Nema dakle nikakve nejednakosti u Kristu i u Crkvi po podrijetlu i narodnosti, društvenom položaju ili spolu, jer tu 'nema više ni Židova ni Grka, ni roba ni slobodnjaka, nema ni muškog ni ženskog, jer ste svi 'jedan' u Kristu Isusu' (Gal 28 gr; usp. Kol 3,11)« (LG 32).

Ovaj odjeljak, uglavnom riječima sv. Pavla, sugestivno izražava duh Sabora i donekle pokazuje smjer našim međusobnim odnosima i granicu službama, ako su uvjet određenom načinu ponašanja i uspostavljanja odnosa u crkvenom podneblju.

NEKA MISLJENJA

Iako je Drugi vatikanski, kao što smo i ovdje istakli, učinio velik korak naprijed u otvaranju Crkve, njezinoj demokratizaciji te zblžavanju i povezivanju klerika i laika u njihovu zajedničkom pozivu na ostvarenju istog poslanja i dovršivanju istog cilja, neki teolozi i pisci koji se napose bave laičkom problematikom u Crkvi (npr. Yves Congar, Edward Schillebeeckx, Ferdinand Klostermann, Michele Aumont i dr.) drže da još nije dovoljno valoriziran laički stalež. Tako i pitanje međusobnih odnosa u Crkvi ne bi bilo do kraja postavljeno na svoje mjesto. I to ne samo praktično, nego i teorijski.

Možemo općenito kazati da su naši ljudski odnosi uvjetovani našim temeljnim društvenim, socio-ekonomskim i društveno-administrativnim postavkama i relacijama. Tako i u Crkvi. Izvor i temelj naših suodnosa i međuodnosa jesu bitne teološke i unutarcrkvene kategorije i pogledi o crkvenim osobama i međuovisnosti pojedinih službi i staleža. Na nama je još uvijek hipoteka vremena. Sociološke razlike, podjela sfera, valoriziranje različitih službi i područja, osjećaj paternalizma i ovisnosti — sve je to imalo i još ima vidljiv utjecaj na određivanje odnosa. Vrijeme je ili, bolje, povijest je ostavila svoje. Potrebna su duga desetljeća

da se oblikuje i uspravi novi mentalitet u kojemu neće biti patrijarhalne autoritarnosti i slijepe pokornosti, mentalitet koji bi više brinuo o samoj stvari, o zajedničkom pozivu, suodgovornosti, suradnji i dužnosti, nego o juridičkoj svijesti nadležnosti i podležnosti ili, u odnosu klerik-laik, različitosti zvanja i područja, što često onemogućuje pravilne i spontane kršćanske odnose.

U vezi s tim neki teolozi drže da bi bilo potrebno još više revalorizirati poziv i ulogu laika u današnjoj Crkvi. Tako npr. Schillebeeckx upozorava da ne bi trebalo relativizirati laike prema službama u Crkvi, nego službe prema laicima (usp. *La missione della Chiesa*, Roma, 1971, 287). Jer, iako su službe bitne, one su dane »za drugoga«, za cijeli narod Božji. Michèle Aumont se, na primjer, još boji posljedica staroga shvaćanja, kojega ima i u klera i u laika, tj. pretjerane autoritativnosti svećenika i pasivne pokornosti laika, napose, kako kaže, onih u mediteranskim zemljama i onih bližih Crkvi (usp. *L'Eglise écoute. Réflexion de laïc, Fayard, Paris, 1967, 106—107*). Naš profesor Tomislav Ivančić uporno tvrdi da se Crkva ne bi smjela dijeliti u dva dijela. S druge strane i on primjećuje da »Sabor nije dovoljno uočio činjenicu da je Božji narod, iako ne može postojati bez hijerarhije, po sebi laički« (usp. nav. članak u nav. časopisu, 18).

Osobno držim da je Sabor izdao svoju »Magnu chartu«, ali isto tako vjerujem da će budućnost biti još blagonaklonija prema laicima, njihovu povivu i ulozi u Crkvi. I to prema njihovoj široj aktivnosti i suradnji s klerom na svim područjima, pa i u samom upravljanju Crkvom. Sve više se naslućuje vrijeme, kad će pripadnost Crkvi — jednako kao i u prvim stoljećima — biti temeljna odrednica i osobna karta našeg kršćanskog dostojanstva i poziva, pa, mogli bismo kazati, i samog vrednovanja u Crkvi. Naša današnja »podvojenost«, ma iz čega proizlazila i gdje je sve bilo, ustupat će sve više mjesto međusobnom poštovanju, odnosno nužnom dopunjavanju i dužnoj suradnji, i u pojedinim skupinama i međusobno između klera, redovništva i laikata u Crkvi.

ODNOSI IZMEĐU SVEĆENIKA I LAIKA

U našem daljnjem izlaganju, u analizama i zaključcima o odnosima u Crkvi, konkretno između svećenika i laika, moramo poći od onoga što smo do sada rekli, od crkvenog zajedništva i jedinstva, od temeljnih postavki Koncila. Odnosi kao takvi ovisni su uvijek o bitnim društvenim, u našem slučaju crkvenim shvaćanjima ljudi i položaja, tj. o valoriziranju stvari i pojava, o općem shvaćanju i kretanju života, službe, cilja i poziva unutar određene zajednice.

POKUŠAJI PROBLEMATIZIRANJA NAŠEG PITANJA

Zašto uopće govoriti o problemu odnosa u Crkvi? U čemu je spor? Što narušava, što ometa naše pravilne kršćanske i ljudske odnose i suodnose? Gdje je krivnja, ako je uopće potrebno govoriti o krivnji?

Da bismo odgovorili na ta pitanja, morali bismo obaviti brojne predradnje; trebalo bi istražiti i upoznati dugačku povijest i njezine društvene i crkvene tokove, proučiti čovjeka i njegove psihološke odred-

nice, i napokon uočiti stvarnu složenost međusobnih odnosa i osobnih stajališta i shvaćanja, koja utječu na uspostavljanje i ostvarivanje međuljudskih odnosa.

Da ne bismo ostali na pukom utvrđivanju činjenica ili običnom moraliziranju, pokušat ćemo stvar malo problematizirati. Iako je Crkva, iako su kršćani pozvani na savršenstvo, bilo bi nerealno Crkvu ovakvu kakva je smatrati savršenim društvom, kršćane, recimo klerike i laike, savršenim ljudima. Naš svijet je svijet u nastajanju, u razvoju. Crkva je zajednica »na putu«; bilo bi presmiono govoriti i o nekom eshatološkom dovršenju u smislu savršenosti, još više o »dovršenju« sadašnjeg trenutka. I Crkvu, konačno, treba gledati kroz dva aspekta, mogli bismo slobodno kazati kroz dvije stvarnosti, ljudsku i božansku, jer dok u sebi skriva božanski poziv i poslanje, ona samo uz pomoć milosti, s mukom, ostvaruje svoj poziv posvećenja i dovršenja Kristova djela.

U takvoj perspektivi i stvarnosti, i pitanjima u Crkvi treba prilaziti s oba gledišta, ljudskog i božanskog. Ne treba se varati i ta dva reda brkati, niti ih treba identificirati i poricati. Oba zajednički tvore našu crkvenu stvarnost. Baš zato je potpuno razumljiva i juridička i karizmatička uloga Crkve, njezino božansko poslanje i ljudska ostvarenja. Stoga bismo u svojim okolnostima morali poštovati psihološko-povijesne zakonitosti konkretnog trenutka i smjernice tradicije i razvoja.

Teološku postavku da je Crkva sakrament svijeta, da je poslana u službu svijetu, netko je okrenuo u parolu: Crkvi se služi. Iako to može biti samo doskočica višestruko fundirana u stvarnosti, mislim da bi se moglo realno pristupiti tom pitanju i maksimalno uskladiti teoriju i praksu. Crkvi treba služiti da bi ona sama mogla služiti, to je istina, ali na račun te službe ne bi trebalo stvarati dostojanstvo kojemu se onda svatko mora klanjati i služiti mu. Kristova nauka: »Tko želi biti prvi, neka bude posljednji« (Mk 9,35; 10, 41—45; Mt 20, 26—27; 23, 11—12) ne može se složiti s težnjom i praksom svjetovne nadležnosti i podložnosti koja se nerijetko prenosi i u crkvene redove, pa koji put i u odnose između laika i svećenika.

Isticanje ljubavi, poštovanja i poslušnosti ima svrhu i vrijednost. No, i to može biti sredstvo manipuliranja i podređivanja, što konačno donosi ne samo neuspjeh i razdor nego i lažni humanizam i anti-evanđeoski pijetizam, koji je za Crkvu vrlo poguban. Mi se možda, koji put s pravom, zanosimo lijepim i teološki fundiranim riječima, a zaboravljamo u stvari da je u životu mjerodavna praksa. I u problematici odnosa jednako su važna ortopraksija i ortodoksija. Riječi sve više i u nas devalviraju, stvarnost je bitna. Govorio je neki stari svećenik: Nije problem poznavati teologiju, problem je živjeti teologiju.

S ovim smo, čini se, došli do krucijalnog pitanja svih odnosa i međudnosa i u društvu i u Crkvi. Potrebno je živjeti i svjedočiti, a ne samo propovijedati ljubav i služenje.

S prizivom na Evanđelje i saborske smjernice sigurno ćemo mnogo postići i u našim svakodnevnim odnosima i suodnosima. Ali pravi upravljač naših odnosa, našeg života i suživota, morala bi biti naša dubinska, na temelju Evanđelja i saborskih smjernica pravilno oblikovana svijest da svi skupa pripadamo istoj Crkvi, istom pozivu. Našim zalaganjem moralo bi upravljati dobro cijele Crkve, svih nas, cijeloga

svijeta, u suradnji s Kristovom milosti i njegovim poslanjem; a nipošto to ne bi smjelo biti neko diplomatsko taktiziranje, popuštanje ili ograničavanje spontanosti, tj. ugerilranje kršćanstva po mjeri svojih odjelitih shvaćanja, osobnih ili staleških interesa. Sebičnost je, i u Crkvi, najveći neprijatelj zdravih i razumnih odnosa među ljudima.

Naravno, pitanje odnosa, o čemu ovdje govorimo, ne može se svesti na dnevne male teme i sitne probleme, recimo ovdje, župnika i njegovih župljana. Naime, pitanje odnosa ima svoje široke, možemo slobodno kazati profesionalne, staleške ili, bolje, općecrkovne i one uže, recimo ovdje, svakodnevne, personalne reperkusije i odjeke u našem životu i povijesnom hodu i razvoju Crkve. Pod tim bi se vidom naše pitanje proširilo na ta dva, sad međusobno ovisna, sad zasebna sektora. Držim da bi stvar isprva trebalo gledati u prvoj, općoj, rekao bih, temeljnoj perspektivi rasta i razvoja današnje Crkve, a tek potom u području osobnih susreta i praktičnih ophođenja. Pod tim smo vidom i upozorili na povijesne diobe i razilaženja unatoč nužnom crkvenom jedinstvu i općem zajedništvu.

Kad smo već na određivanju i širenju našega pitanja, moramo uočiti još jednu stvar. Naime, držimo da se problematika odnosa u Crkvi, konkretno između svećenika i laika, ne može svesti samo na vanjštinu tih odnosa, na bontonske, građanske i konvencionalne manire i vladanja. Mnogo je dublje polazište i čvršći izvor uočavanja i rješavanja tih stvari. Isto tako moramo upozoriti da se ta problematika ne može poistovjetiti s društvenim, klasnim ili nekim klanskim, pa ni staleškim pitanjem u Crkvi ili izvan nje. To znači da se ne može rješavati i riješiti nekim proračunima i računima, vještom diplomacijom ili jednostavnim dekretiranjem. Ne želimo, naravno, reći da u našim odnosima nisu potrebne, recimo, učtivost i građanska pristojnost; i te kako su nam potrebne. Ali ja ne bih ovo naše izlaganje postavio na takve temelje, niti bih išao dalje u tom pravcu. Budu li naši odnosi zasnovani samo na službenim dekretima ili na himbenom vladanju, građanskoj ugladenosti ili bontonu, nećemo ostvariti ono za čime bismo kao kršćani morali težiti.

Mislim da se ovo naše problematiziranje ili, točnije, analiziranje odnosa uključuje u opće pitanje rada, suradnje i suodgovornosti svih vjernika u Crkvi, uključujući ovdje i samu upravu, opće odnose i službe u crkvenoj zajednici. Stoga se uvijek moramo vraćati temeljnom polazištu, zajedničkom pozivu i unutrašnjoj strukturi Crkve, istom poslanju i sudioništvu u Kristu. Razumljivo je da je i Crkvi potrebno vodstvo, pa tako i podjela zajedničkog poziva; no u svakoj prilici u crkvenim bi odnosima morala nadvladati kršćanska svijest uzajamnog poštovanja, sporazumijevanja i suradnje, nipošto administrativni ili autoritativni, pa ni paternalistički mentalitet ili, još gore, osjećaj neke nadležnosti i podležnosti, suhog juridizma ili svjetovnog vršenja vlasti.

U tom duhu — i možda je u tome put za pravo rješenje — potrebno je graditi i izgrađivati jedan novi mentalitet u Crkvi. Možda je u vezi s tim osjećaj zajedništva, kršćanskog komunitarizma, istog poslanja i istog poziva, glavna riječ. Potrebno je izgrađivati osjećaj i svijest zajedničke odgovornosti i suodgovornosti, zajedničke suradnje poziva i poslanja, zajedničke izgradnje Mističnog Tijela i eshatološkog dovršenja svijeta, pri čemu će svatko vršiti svoju ulogu, izvršiti svoju duž-

nost — pred Bogom jednako vrijednu — pridonijeti svoje, a da se neće cijeliti po »rangu«, nego po spremnosti i predanju, po istom pozivu i jednakom dostojanstvu svih krštenika. U tom svjetlu bismo se svi više trebali zanimati za opću, crkvenu stvar, nego za svoj položaj i eventualni probitak.

Danas je kao nikad potrebna suradnja između svih članova Crkve, napose između klera i laika. Jasno, ta suradnja danas mora slijediti razvojne, psihološke i društvene putove odnosa. Kao što »milost ne ruši nego usavršuje narav«, tako bi se svekoliki život u Crkvi morao koristiti postignućima i kulturnim ostvarenjima svojega doba, kako bi se još više obogatio i duhovno izgradio. U tom pogledu bi trebalo na širem planu, institucionalno, tražiti i ostvarivati načine međusobnog pomažanja i suradnje između klerika i laika, a tako i u međusobnim susretima i personalnim odnosima.

I službe u tom smislu moraju u našoj savjesti — možda ne toliko u stvarnosti — doživjeti duboku promjenu. Pretjerano isticanje, stvaranje dostojanstva na osnovi službe, te, s druge strane, zapostavljanje sakralnog poziva, ne otvaraju perspektivu dobrih odnosa u Crkvi. Službama treba dati ono mjesto koje im po Evandelju pripada. Ako npr. kažem da bi ih trebalo danas što više »depersonalizirati«, želim samo, paradoksalno, upozoriti na povijesno, pa i sadašnje pretjerano, mislim kazati administrativno identificiranje službenika sa službom, odnosno poistovjećivanje službe s osobom (kao da je u njemu i za nj za čitav život od Boga dana).

KRAJNOSTI DVAJU MENTALITETA

Ne treba kriti — i danas se to osjeća — donedavna se, istina više sociološki i juridički, stvarao krivi mentalitet, koji je i nehotice dijelio Crkvu na dva dijela ili, štoviše, stvarao neki privid u dušama — kao da su samo svećenici, kler, hijerarhija, a Crkva, laici — njihovo »stado«, koje treba poučavati i upravljati (da ne tražimo neki drugi, nepovoljniji izraz za imenovanje takvih shvaćanja i odnosa). U tom se ozračju stvaralo mišljenje da je Crkva stvar i briga samo svećenika. U skladu s tim se formirao i odjelit pojam o svećeniku; on je imao sve prednosti i odlike, bio je »nešto drugo«, s njim kao da običan vjernik nije mogao izravno komunicirati; to više što je i duhovno i sociološki pripadao »višoj klasi«.

U tom mentalitetu koji je sociološki potpuno proziran a teološki ne-shvatljiv, stvarala se i stvorila u duhu vremena cijela ljestvica vrednovanja titula i precedencija materijalnih povlastica i duhovnog monopola, pa nam se sve pomalo čini čudno kad se sjetimo asketskih poruka i evanđeoskih preporuka Novoga zavjeta. Malo je reći da su mnoge časti i vlasti izišle iz okvira iskrene namjere onoga »koji nije došao da mu služe, nego da služi« (Mt 20, 27—28).

Velika napast u tom mentalitetu jest uvijek ista, i u čovjeka prošlosti i, kako vidimo, u čovjeka sadašnjosti, koju je, kažu, Ljudevit XIV. izrazio poznatom uzrečicom: »L'état c'est moi!« (Ja sam država), tj. ja sam vlast, meni pripada prvenstvo i čast, mene treba slušati, meni služiti, mene — ako je potrebno — i obožavati, meni se pokoravati do poslušnosti volje i razuma.

Kad se tako misli i postupa, gotovo je s Evanđeljem, ugušena je ljudska spontanost i sloboda, odnosi su pali do suhih zakonskih propisa, duh je zarobljen, Krist zapostavljen.

Očito, svećenik bi se više nego itko od toga morao čuvati; to više što on nastupa i radi u ime Crkve, u ime Boga, pa kad tako shvati svoj položaj, svoju službu, onda svu svoju moguću oholost, svoju diktaturu i vlast prenosi na Crkvu i u krajnjoj crti na Boga, u čije ime, tobože, tako nastupa.

Nasuprot takvoj slici i shvaćanju crkvenog života i svećenika danas se javlja druga krajnost. Koliko je prijašnji mentalitet nepotrebno dijelio svećenike od drugih vjernika, toliko ga ovaj što je na pomolu, opet pretjerano diskreditira, izjednačuje s drugima i, rekao bih, zanemaruje kao specifičnog službenika Crkve. Tu bismo krajnost mogli pratiti npr. u njezinu tzv. apsolutnu niveliranju i izjednačivanju klerika i laika, u poistovjećivanju svih službi i odnosa, u potpunom odbacivanju organizacije i juridičke Crkve, u rješenju svakog autoriteta, u osporavanju radi osporavanja, u poricanju potrebnog vodstva svećeniku i njegove uloge u zajednici.

Krajnosti su krajnosti. Mislim da u njima nema i ne može biti pravog rješenja za pravilan razvoj naše suradnje i suodgovornosti o kojoj je ovdje riječ. Klerik i laik ne trebaju ni u budućnosti, ni danas, zamijeniti svoja mjesta, promijeniti uloge. Oni se samo moraju razumno i razborito dopunjavati. Otimanje oko prednosti bilo bi poraz ne samo za njih osobno, nego i za zajednicu. Razumnost njihovih odnosa mora proizlaziti koliko iz međusobnog poštovanja i suradnje, toliko i iz zajedničkog poziva u različitosti službe.

JEDINSTVO POSLANJA U RAZLIČITOSTI SLUŽBI (AA 2)

Suvremeno rečeno — a s time se i teologija potpuno slaže — mentalitet zdravih odnosa i u Crkvi treba zasnivati i graditi na jednakosti i jedinstvu svih krštenika, na njihovu ljudskom i kršćanskom dostojanstvu djece Božje, na istosti njihova poziva u različitosti službi, što je vrlo lijepo uočio još sv. Pavao (1 Kor 12, 4—30; Rim 12, 3—20).

Dok se s jedne strane mora poštovati ustrojstvo Crkve, pa tako i uloga njezinih izabranih službenika, kako na to lijepo upozoravaju i koncilski dokumenti, s druge strane treba izgrađivati svijest zajedništva, kako već u sjemeništima, u svećeničkih pripravnika i svećenika, tako i u široj zajednici vjernika. U tom duhu će služba izgubiti svoj svjetovni nimbus podređenosti i nadređenosti, odnosno časti i moći, vlasti kao vlasti, i zasjat će evanđeoski čistom jednostavnošću i svjedočenjem, nesebičnim služenjem i primjerom u cijeloj zajednici. U tom slučaju se neće gledati tko koju službu vrši, kad znamo da se svaki posao — osobito nakon koncilске revalorizacije zemaljskih vrednota — mora jednako poštovati, sv. bi Pavao rekao da se mora na svoj način smatrati molitvom. Takvo držanje i načelno stajalište pridonijelo bi u mnogočemu boljem poštovanju i suradnji između klera i laika. Jer nije bitno tko što radi, koju službu obavlja, nego kako je vrši i obavlja. Pođe li se s tog stajališta, naši bi odnosi mogli biti mnogo prirodniji, naša suradnja i susreti plodniji.

Naravno, imamo svijest o činjenici koju smo već spomenuli: i u Crkvi, u crkvenim odnosima prisutan je čovjek, ljudski udio sa svim svojim slabostima. Jest, ali baš zbog toga ili, bolje, sa sviješću o tome, Crkva bi kao institucija, i svi mi, morala s tim više računati. Meni se čini da bi institucionalna Crkva u koju spadaju sve naše strukture, hijerarhiziranja i razlike, koja se u neku ruku za to brine i uspostavlja odrednice naših odnosa, mogla u tome mnogo više učiniti. Već bi u načelu *communio*, zajedništvo u Kristu, moralo institucionalno nadahnjivati svu Crkvu, svećenika kao službenog animatora tog zajedništva i laika kao njegova suradnika i sudionika u istom Kristovu zajedništvu.

Ne mislim da bi službe morale izgubiti svoj institucionalni karakter ili da bi trebalo razdvojiti *ordo* i *iurisdictio*. Ne, trebalo bi samo da se uvijek polazi od istog poziva i dostojanstva svih vjernika, a službama priznati njihovu evanđeosku ulogu u praksi u funkciji cijele Crkve, a ne pojedinog crkvenog predstavnika. U takvu shvaćanju i takvu mentalitetu služba i vlast bi — *ordo* i *iurisdictio* — bile i ostale u službi zajednice, i na temelju zajedničkog poziva svi bi članovi, bez obzira koju službu vršili, osjetili veću crkvenu ulogu i odgovornost. »Tako je svaki laik«, kaže Sabor (LG 33), »zbog samih darova koje je primio ujedno svjedok i živo oruđe misije same Crkve 'prema mjeri u kojoj mu je Krist dao svoj dar' (Ef 4,7).«

LICE I NALICJE SLUŽBE

Bilo bi pogrešno okrivljivati službe za pojedine promašaje u Crkvi, jer službe, očito, nisu svemu krive; no ako priznamo da je crkveni pojam službe, biblijski pojam diakonije, doživio i da i danas doživljava i svoj vanjski, da tako kažemo, svjetovni aspekt, nećemo pogriješiti.

Imaju, naime, i službe, u Crkvi kao i u društvu, svoje lice i svoje naličje.

Promatramo li ih kao nužna sredstva za skladno funkcioniranje Mističnog Tijela i ostvarenje sakramenta spasenja, tj. u realiziranju spasi-teljske zadaće Crkve u svijetu — u funkciji potrebnog učenja, posvećivanja i upravljanja — vidjet ćemo njihovo svijetlo lice i poslanje, opravdanost i smisao njihova evanđeoskog postojanja. No, zaobiđimo časkom tu njihovu unutrašnju funkciju, pa ih pogledajmo iz drugog kuta, kroz prizmu njihova izvanjskog ponašanja, povijesnog afirmiranja i dostojanstva, u svjetlu velikodostojničkih funkcija i manifestacija, gdje često službenik zaboravlja da je službenik, i na račun onoga koji »je došao da služi« postaje funkcionar, jer su mu izvanjski izgled njegove službe, funkcije i administracije — da ne spominjemo svitu časti i vlasti nekog društvenog, ljudskog prestiža — postali važniji od njegova evanđeoskog poslanja i temeljne misije Crkve u čije ime vrši svoju službu.

Taj osjećaj i mentalitet uvijek su i svuda opasni; napose u Crkvi, gdje su službe najčešće povezane s profesionalnim poslanjem i k tome zajamčene sakramentalnom misijom Crkve i Božjim autoritetom. Nitko kao svećenik ne može tako zlorabiti svoj položaj i za svoje promašaje, dapače očite pogreške, pozivati se na Boga, Crkvu i svetu službu. Ne bi bilo loše kad bi demokratizacijom Crkve vjernici, zajednica kao

takva, imali više utjecaja i uvida pri izboru i vladanju svojih službenika, kao što je imala prva Crkva.

Nema sumnje, već smo to spominjali, društvene su i povijesne prilike u mnogome utjecale na razlike i određene odnose u Crkvi. Stoga je danas potrebno mijenjati stvari i stvarati novi kršćanski mentalitet. Možda nema ništa slabo u tome kad netko npr. sa strahopoštovanjem oslovi svojega župnika »velečasni gospodine«, dapače; ali onaj isti staleški nimbus gospodstva, životnog razdvajanja, osjećaj sociološke, a onda i svake druge razlike, još k tome ako je župnik i u svojoj svijesti doista »nešto drugo«, tj. ako se drži i odnosi kao da je stvarno »nešto drugo« nego njegovi župljani — eto, to je onaj raskorak i razmak koji ga, i kad se najljubaznije ponaša, dijeli od njegovih vjernika, baš ondje gdje ga ne bi smio dijeliti.

Čini mi se da bi se mnogošta u Crkvi promijenilo, posebno na općem planu odnosa klerik-laik, kad bi službenici oltara stvarno bili i ostali vjernici među vjernicima, tj. kad bi svoj poziv i službu shvaćali kao stvarno služenje; drugim riječima, kad bi ih prožimala crkvena svijest da su oni u biti samo designirani članovi naroda Božjega, po kojima Bog i Crkva ostvaruju spasiteljsku ulogu sakramenta spasenja u povijesti. U tom bi slučaju znali da ne raspolazu službom nego da im je dana da služe drugima, cijeloj zajednici, svima.

Možda će na ovo župnik primijetiti: »Što sam ja? To se na me ne odnosi, to se mene ne tiče«. Kapelan pogotovu. Ja, naprotiv, držim da se to svih nas tiče, na sve nas odnosi. I to ne samo na svećenike nego na sve članove naroda Božjega. Umjesto daljnjeg razlaganja, spomenut ću samo temeljnu Božju zapovijed: Samo se Bogu svojemu treba klanjati i njemu jedinomu služiti. Svako drugo klanjanje zaudara idolopoklonstvom. Ne znam, ali nije isključeno da se i službenici oltara, posebno viši dostojanstvenici, koji put nalaze u kušnji da na zemlji podržavaju idolopoklonstvo; ja bih rekao pretjeranim identificiranjem sa svojom službom, odnosno identificiranjem službe sa svojom osobom. Namjesto Bogu i Crkvi ljudi tada često služe svojevrsnim idolima.

Dok s jedne strane — radi pravilnog shvaćanja i odnosa — moramo napomenuti da službenik mora čuvati svoje dostojanstvo i dostojanstvo svoje službe, dapače da se sa svojim pozivom u potrebnoj mjeri i identificirati, s druge je potrebno upozoriti, da se to dostojanstvo ne može čuvati i očuvati umišljenošću, drskošću, isticanjem vlastite osobe i sebičnim prisvajanjem časti i vlasti, odnosno podređivanjem ili omalovažavanjem drugoga.

NEKA UPOZORENJA

Drugi je vatikanski, dakle, snažno produbio i istaknuo jedinstvo Crkve, napose u suradnji i jedinstvu klerika i laika u Crkvi. Na nama je da ga slijedimo i ostvarimo. Naravno, pri tome moramo računati na saborske upute, društvena kretanja i kršćansku zrelost. Sa svim tim treba računati, kad je riječ o našim suodnosima.

Današnja psihologija upozorava da se čovjek ne može pravilno razviti, doći do punine svoje zrelosti, bez osobnih odnosa i nužnih relacija

s drugim. Koliko je potreban osobni odgoj, toliko je taj odgoj bitno određen odnosima prema drugome, uočavanjem i respektiranjem drugoga. Uzrok mnogim frustracijama nastaje baš iz krivo postavljenih odnosa, a te su frustracije, kako nas upozoravaju psihijatri, uzrok suvremenih nervnih i drugih oboljenja. Problem odnosa u društvu postaje tako osnovni problem čovjeka.

U skladu s našim početnim izlaganjem, suvremeni čovjek, znamo, ne prihvaća bilo koje i bilo kakve odnose. Svjestan je da se pravilni odnosi uvijek uspostavljaju dijaloški. Iako društvena sredina i duhovna zrelost hitno na to utječu, danas u tome napose dolaze do izražaja socijalna dimenzija i temeljno dostojanstvo ljudske osobe. Unatoč kojekakvim manevriranjima, parolama i idejama, čovjek sve više stječe svijest o svojem pozivu i položaju, svojem mišljenju i svom pravu, jednom riječju o sebi kao subjektu u društvu.

Potrebno je s tim računati i to respektirati. I u Crkvi svatko ima pravo na svoje dostojanstvo. Sloboda i jednakost djece Božje ne smiju postati samo parola; odnosno, s druge strane, ne bi se na račun nečije poslušnosti i povjerenja smjela afirmirati u našim redovima nečija sklonost za vladanjem i autoritativnim ponašanjem u Crkvi.

Najvažnija stvar koju bismo u vezi s odnosima morali upamtiti jest činjenica da se odnosi i međuodnosi stvaraju i razvijaju na razini osoba. A osobne uvrede i poniženja, psihologija nas uči, najdublje se osjećaju i najduže pamte. Budući da su osobe po svojoj biti jednakopravne, prva me misao vodi k njihovoj temeljnoj društvenoj i crkvenoj jednakosti. U tom duhu bi se trebao uspostavljati, potvrđivati i razvijati susret, razgovor, odnos i postupak između klerika i laika u Crkvi. Osoba se uvijek mora gledati i tretirati kao osoba, kao čovjek, ma koju službu vršila.

Druga stvar koja je jednako važna jest tzv. spontanost odnosa. Ako se uguši spontanost, nemoguće je govoriti o pravilnom uspostavljanju i razvijanju odnosa. Poštujući u potrebnim granicama zakoniti autoritet, moram kazati da danas nije vrijeme autoriteta, nego zajedničkog dijaloga i svijesti o suodgovornosti i suradnji. Spontanost je u odnosima vrlo fleksibilna i kreativna, juridizam je ne bi smio omalovažavati.

Dakako, u svemu tome je vrlo potrebna samodisciplina. Samo među izgrađenim osobama možemo računati na pravilno uspostavljanje odnosa. Stoga je nužno gojiti duh stege, samoizgradnje i ljudske susretljivosti u našim institucijama i široj zajednici. Radi toga treba izbjegavati štetno rivalstvo i čuvati se kompleksa manje vrijednosti koji izvire iz podsvijesti nadređenosti i podređenosti u životu. Svijest o jedinstvu i suradnji morala bi biti naša temeljna максима i načelo međusobnih odnosa i djelovanja.

KAKVI BI TREBALI BITI NAŠI ODNOSI?

Počnemo li određivati i nabrajati kakvi bi trebali biti odnosi u Crkvi — kao npr. kršćanski, evanđeoski, razumni i savjesni, s uzajamnim poštovanjem i respektiranjem unutrašnjeg ustrojstva i poslanja Crkve, srdačni, bratski i sl. — nećemo, čini se, mnogo kazati. S jedne strane,

svi mi to dobro znamo, s druge, znamo kako nas riječi i pouke često varaju. Putokaz našim odnosima ne nalazi se u lijepim riječima, nego u dubokom doživljavanju kršćanske stvarnosti, u ljudskom i kršćanskom odnosu prema temeljnoj misiji Crkve, čiji smo sudionici i članovi. Bez izgrađene svijesti o suodgovornosti i suradnji, o zajedništvu i jedinstvu — teško je govoriti o pravilnim odnosima. Potrebna nam je, i ne smijemo na to zaboraviti, ljudska i građanska učtivost i susretljivost, ali, osim toga, potreban nam je osjećaj kršćanskog komunitarizma, tj. svijest o spomenutoj odgovornosti i suradnji radi potpomaganja u ispunjenju zajedničkog poziva. Čini mi se da nam je najpotrebniji osjećaj zajedništva. Dokle god budemo živjeli u svijetu razdvajanja i sitničavog dijeljenja na ono »to je tvoje, ovo je moje«, dok ne budemo oformili zajednički osjećaj i mentalitet »ovo je naše« — odnosi će nam hramati, u Crkvi će biti više tabora, sekta i klanova, koje će raditi za svoj krug, svoj objektiv, pa i na štetu onih drugih, bude li im to odgovaralo. A taj bi stil trebalo nadvladati, takav mentalitet otkloniti.

I kad govorimo o odnosu svećenik-laik, stvari su po sebi dovoljno jasne. I Sabor nas potiče i prilike nas sile da samo u zajedništvu i suradnji idemo naprijed. Nitko u Crkvi ne bi trebao imati monopol. Poštujući višu upravu, problemi se uvijek moraju dijaloški rješavati i riješiti. Podjela rada i uloga, koliko su i danas potrebne, toliko se, očito, s druge strane na istom području i često u istom pitanju popunjuju i dopunjuju. Upravo bi se naši odnosi mogli najbolje slijediti u tom popunjavanju i dopunjavanju, odnosno u suradnji i respektiranju.

Svećeniku bez sumnje pripada važna uloga u Crkvi. Ali ne zaboravimo: uloga posluživanja, a ne zapovijedanja; animiranja i okupljanja, ne diktiranja. Kao crkveni čovjek, on mora uživati potrebni autoritet; ali taj se ne smije pretvoriti u samovolju i diktaturu. Dok bi laik trebao imati dužno poštovanje prema svojem svećeniku, svećenik bi s druge strane trebao znati da mu njegov *ordo* i *iurisdictio* kao izravni oblici crkvenog poslanja nisu dani kao ljudska čast i vlast, nego kao služba i služenje zajednici ili, ako hoćete, kao evanđeoska viza za poučavanje, posvećivanje i upravljanje, pri čemu ih ne bi trebalo okruživati nimbosom osobnog dostojanstva i Crkvu na račun toga monopolizirati. Dovoljno smo govorili o svijesti o jedinstvu i zajedništvu, o istom pozivu i dostojanstvu svih krštenika. U tom smislu i *Dekret o službi i životu presbitera*, kad govori o vodstvu svećenika, upozorava da su svećenici »zajedno sa svim vjernicima Gospodinovi učenici« (PO 9). Svećenik zna da ne naviješta sebe, svoju nauku, svoj svjetonazor ili koji drugi interes. On je samo posrednik, sredstvo, možemo kazati i predvodnik zajednice, ali nipošto »drmator« ili diktator u narodu Božjemu. Laici su s druge strane također pozvani da aktivno sudjeluju u pozivu i misiji Crkve. Njihova je uloga prema saborskim dokumentima ravna svećeničkoj, iako se, naravno, ostvaruje drugačije. U tom smislu se, kao što smo rekli, svećenik i laik u zajedničkoj suradnji međusobno dopunjuju.

Sa sviješću o današnjim kretanjima, i potrebama, akcijama i specijalizacijama, držimo da bi danas trebalo unaprijed planirati i pametno dijeliti uloge te na širem planu zajednički, stručno raditi, i u Crkvi i u pojedinoj župi. Tradicionalno je već poznato koja područja više odgovaraju svećeniku, koja laiku; ali kao što je i sam Sabor uočio, otvarajući

laicima neka donedavna samo za svećenike rezervirana područja (usp. AA 3, 10, 24), današnje prilike zahtijevaju veću povezanost i suradnju svećenika i laika, a ne njihovo dijeljenje ili isključivanje. Stoga danas nije dovoljno govoriti o odnosima poštovanja, nego o odnosima suodgovornosti i suradnje, zajedničkog osjećaja dužnosti i zajedničkog rada i upravljanja.

Široko je područje apostolata laika i njihova specifična doprinosa stvari Crkve, u čemu također mora biti prisutan i svećenik, ali ne kao neki nadzornik, nego kao suradnik, koji obavlja svoju svećeničku misiju. Tako isto i u tradicionalnim područjima klerika: u poučavanju vjere, liturgijskim činima i upravljanju, koja su dostupna i laicima (AA 24), potrebno je razumno zajedništvo ekipnog rada, međusobne suradnje bez rivalstva, nadređenosti i podređenosti. Možda ćemo sve to najbolje izraziti saborskom porukom o jedinstvu poslanja u različitosti službe i ravnopravnosti i jednakosti svih krštenika u Kristu (AA 2).

Iako bi ovo što ćemo sada reći moglo biti samo utopijski shvaćeno, držimo da nije zgoroga upozoriti da bi svećenici i laici mogli bar donekle računati i na kršćansko zajedništvo, na komunitarnost u materijalnim dobrima (LG 23—32; 63—72). Možda bi bilo iluzorno zahtijevati praksu prve Crkve u Jeruzalemu (Dj 4, 32—35), ali ne bismo pogriješili kad bismo već danas nastojali sve više osmišljavati i teološki produbljivati svijest kršćanskog zajedništva i u tome. Ako se prijašnja teologija nije puno zanimala za zemaljske vrednote i materijalna dobra pa nije promatrala »općinstvo svetih« i pod tim vidom, nego samo pod prizmom duhovnih dobara, mi bismo danas u svojim odnosima mogli više računati i na stanovito zajedništvo s obzirom na materijalna dobra. Politička teologija, koja se pojavila prije nekoliko godina, s pravom je u kršćansku zadaću i duhovnu brigu stavila i pitanje društvenih odnosa i samih materijalnih dobara. U svakom slučaju, kad govorimo o našim odnosima i međuodnosima, ne bismo iz postavljenog pitanja smjeli isključiti i problem materijalnih dobara, koja su prijeko potrebna za rast i razvoj zdravih ljudskih i kršćanskih odnosa, zajedništva i suradnje.

U svakom slučaju i na to treba misliti, i baš na tom području stvari pravilno shvaćati i raspoređivati, da bi naši odnosi bili i ostali ne samo »kršćanski«, kako je običaj reći, nego i stvarno ljudski, društveni i socijalni. Socijalna je pravda i u kršćanstvu bitna kategorija za pravilno uspostavljanje međusobnih odnosa.

RÉSUMÉ

Au jour le jour, nous en sommes comtes, les rapports sociaux, des ministères et des relations, jouent un grand rôle dans notre vie ainsi que dans la communauté à laquelle nous appartenons. En effet, ils deviennent de plus en plus importants à la réputation de la personne et à son épanouissement.

En y restant dans le domaine d'église, on y traite à la fois deux questions parallèles: d'une part les ministères ecclésiastiques et leurs corrélations, d'autre part les relations entre les serviteurs officiels d'église et le peuple de Dieu, les fidèles, ou mieux dire les prêtres et les laïques.

Tout en respectant les ministères dans le Corps Mystique et comprenant que la question des relations humaines est délicate, nous savons que l'histoire y a contribué son apport et ses coutumes. En fait, les ministères et les relations dans l'église cherchent après le Concile leur vrai visage.

La psychologie d'aujourd'hui ainsi que l'esprit d'évangil nous obligent à rendre compte de la dignité de la personne humaine et de la pratique de la première église dans laquelle appartenant à la communauté emportait sur toutes autres différences des aptisés. D'ailleurs, les vraies relations entre les hommes ne peuvent être établies qu'au niveau des personnes; le pouvoir et l'honneur, les ministères et les fonctions, y jouent souvent unesurprise.

Bien sûr, la fonction du sacrement du salut nous oblige à éviter toutes les exagérations et à établir une vraie mesure dans nos relations. Nous en sommes responsables tous. Cette responsabilité suppose la solidarité mutuelle de tous les membres de la communauté chrétienne.